

Національна парламентська бібліотека України

**Вивчення стану забезпечення сільського населення
України публічними бібліотеками**

Програма та методика дослідження

Київ 2012

I. Проблемна ситуація

На підставі Постанови Колегії Міністерства культури і туризму України від 2006 р. «Про моделі бібліотечного обслуговування населення у сільській місцевості з урахуванням сучасної економічної та соціокультурної ситуації» у 2007 р. проводилось загальнодержавне дослідження «Сільська бібліотека на мапі України». Прийняття даної Постанови і проведення дослідження були зумовлені кризовим станом сільських бібліотек (далі – СБ), які на сучасному етапі розвитку країни залишаються єдиним безплатним, отже максимально доступним для самих широких верств населення (у тому числі й соціально незахищених) інформаційним та культурним центром села. Щороку послугами сільських книгозбірень для навчання, відпочинку, самоосвіти, отримання інформації користувалися в середньому 51% сільського населення (біля 7,5 млн. чоловік), серед якого більше чверті – діти до 14 років. Водночас, за даними державної статистики, за 1991-2007 рр. мережа сільських публічних бібліотек скоротилася на 3300 одиниць, або на 18%.

Метою дослідження «Сільська бібліотека на мапі України» було виявлення рівня організації та умов функціонування сільських бібліотек станом на 1.01.2007 р.

Результати дослідження визначили недоліки в організації бібліотечної мережі в сільській місцевості та незадовільний стан самих книгозбірень по ряду основних показників їх діяльності.

Середні по Україні дані охоплення бібліотечним обслуговуванням сільського населення показали, що **52%** населених пунктів мали стаціонарні бібліотеки, ще в **16%** сіл були задіяні нестаціонарні бібліотечні форми обслуговування. Таким чином, різними формами обслуговування були охоплені **68%** сільських населених пунктів України.

Разом із об'єктивним чинником закриття бібліотек, а саме: зменшенням кількості сільських поселень та жителів в них, були виявлені і явні недоліки. В деяких селах з населенням біля 500 та більше чоловік не було стаціонарних бібліотек, що є порушенням Постанови Кабінету Міністрів України від 30 травня 1997 р. N 510 «Про мінімальні соціальні нормативи забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні», а якість та оперативність роботи існуючих форм нестаціонарного бібліотечного обслуговування (бібліотечних пунктів, книгоношення, книжкових пересувов) викликали сумнів. Це, в свою чергу, веде до порушення у відношенні до сільського жителя основних положень Закону України «Про інформацію», які гарантують забезпечення рівних можливостей для всіх громадян України щодо вільного доступу до інформації, створення умов для формування в Україні інформаційного суспільства (статті 3, 5, 6 Закону).

Щодо стану розвитку СБ, то на 1.01.2007 р. не мали опалення майже 60% бібліотек, у 6% книгозбірень було відсутнє освітлення, капітального ремонту потребувала кожна п'ята сільська бібліотека. Серйозною була

проблема оновлення сільських бібліотечних фондів. Понад 80% фондів – це видання 60-х–80-х років ХХ століття, які не користуються попитом читачів. Однією з причин такого стану стало різке зменшення з 2006 р. нових надходжень до бібліотек через відсутність бюджетного фінансування.

Результати та висновки дослідження «Сільська бібліотека на мапі України» були враховані при розробці плану заходів щодо розвитку бібліотечної справи, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2009 р. № 1226-р.

На виконання цього розпорядження наказом Міністерства культури України від 27.03.2012 р. № 260 було затверджено «План заходів на 2012-2015 роки щодо зміцнення матеріально-технічної бази бібліотек, створення умов для збереження Державного бібліотечного фонду, запобігання скороченню чисельності бібліотек, особливо у сільській місцевості». Відповідно до пункту 3.2 цього документу у 2012 р. проводиться загальнодержавне дослідження «Вивчення стану забезпечення сільського населення України публічними бібліотеками».

II. Мета та завдання дослідження

Мета дослідження – на основі вивчення стану охоплення бібліотечним обслуговуванням сільського населення України розробити низку заходів щодо збереження, укріплення та розвитку бібліотечної мережі в сільській місцевості.

Об’єкт дослідження – сільські (села та селища) населені пункти України та форми бібліотечного обслуговування в них.¹

Предмет дослідження – рівень охоплення бібліотечним обслуговуванням сільського населення, стан сільських книгозбірень (за рядом визначених показників).

Завдання дослідження:

встановити (станом на 1.01.2012 р.):

- кількість населення, у т.ч. віком до 15 років, у кожному сільському (селищному) населеному пункті України;
- наявність (або відсутність) в кожному такому пункті будь-яких форм бібліотечного обслуговування (бібліотека, бібліотечний пункт тощо);
- підпорядкування сільських бібліотек (у складі ЦБС чи ні);

зафіксувати основні параметри, що характеризують стан сільських книгозбірень:

- книжковий фонд, у т.ч. видання 2005-2011 років;
- обсяги передплати періодичних видань у 2010-2011 роках;
- фізичний стан бібліотечних приміщень;
- наявність опалення та освітлення;

¹ Селища міського типу (СМТ) не є об’єктом дослідження, оскільки відповідно до адміністративно-територіального устрою України вони віднесені до міських населених пунктів.

провести порівняльний аналіз показників розвитку сільських бібліотек з даними дослідження «Сільська бібліотека на мапі України» (2007 р.).

Кінцевим результатом дослідження буде узагальнення одержаних матеріалів, створення карти охоплення сільського населення бібліотечним обслуговуванням у кожному районі, області та в цілому по Україні та розробка на їхній основі висновків і пропозицій щодо збереження, укріплення та розвитку бібліотечної мережі в сільській місцевості, висвітлення і обговорення результатів на сторінках преси та науково-практичних конференціях, семінарах.

III. Учасники дослідження

1. Національна парламентська бібліотека України – розробка програми і методики дослідження, узагальнення матеріалів.
2. Всі сільські та селищні населені пункти України – збір статистичних даних.

IV. Етапи дослідження:

I етап – розробка програми та методики дослідження.

II етап – збір даних у областях.

III етап – узагальнення даних по Україні. Складання карти охоплення бібліотечним обслуговуванням сільського населення у кожному районі, області та в цілому по Україні.

V. Методика дослідження

Вирішення поставлених у дослідженні завдань передбачає застосування:

- статистичного методу збору даних;
- аналітичного методу (аналіз статистичних даних);
- методу порівняння (отриманих даних з результатами дослідження «Сільська бібліотека на мапі України»);
- узагальнення;
- складання карти охоплення бібліотечним обслуговуванням сільського населення у кожному районі, області та в цілому по Україні.

Для збору статистичних даних по області в програмі Excel розроблена єдина таблична форма «**Стан охоплення бібліотечним обслуговуванням сільського населення (на 01.01.2012 р.)**» (Додаток 1). Виконавці дослідження на снові отриманих даних по області вносять до цієї таблиці необхідну інформацію відповідно до визначених позицій.

Для заповнення таблиці додається **Інструкція** щодо заповнення Таблиці «Стан охоплення бібліотечним обслуговуванням сільського населення на 01.01.2012 р.» (Додаток 2), та зразок оформлення граф 1, 2, 3 на прикладі Полтавської області (Додаток 3). Дані щодо адміністративно-територіального устрою були взяті на офіційному сайті Верховної Ради України, у розділі «Органи місцевого самоврядування в Україні»: [/www.rada.gov.ua/zakon/new/ADM/zmistdon.html](http://www.rada.gov.ua/zakon/new/ADM/zmistdon.html).

Програм та методика дослідження, таблична форма «Стан охоплення бібліотечним обслуговуванням сільського населення (на 01.01.2012 р.)», та зразок оформлення граф 1, 2, 3 на прикладі Полтавської області розміщені на сайті Міністерства культури України:

<http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/index>

Узагальнені по областях матеріали надсилаються у електронному вигляді до науково-дослідного відділу НПБУ на електронну адресу: ndv@nplu.org або ndv2008@ukr.net до 1 жовтня 2012 р.

Контактні тел.: (044) 278-43-31 – науково-дослідний відділ.

Розробка програми: Масіпан О.О.